

Univerzita Pardubice

Filozofická fakulta

Výklad důstojnosti lidské osoby podle křesťanské nauky trojjediného Boha

Kateřina Dojčiaková

Bakalářská práce

2017

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kateřina Dojčiaková**
Osobní číslo: **H13136**
Studijní program: **B6101 Filozofie**
Studijní obor: **Filozofie**
Název tématu: **Výklad důstojnosti osoby člověka podle křesťanské nauky
trojjediného Boha**
Zadávající katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se zabývá smyslem bytí člověka a důstojností lidské osoby z pohledu filosofie soustřeďující se kolem křesťanského pojmu "trojjediného Boha". Cílem je prozkoumat základní pilíře křesťanské filosofie, které se týkají postavení člověka ve světě a dále se zabývají hodnotou lidské osoby. Práce vychází z díla křesťanského filozofa a teologa Romana Guardiniho. A také přihlédně k hlavním myšlenkám významného raně křesťanského filozofa Aurelia Augustina.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PhDr. Aleš Prázný, Ph.D.**
Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce: **1. května 2016**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. června 2017**

prof. PhDr. Karel Rydl, CSc.
děkan

 Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10 Pardubice, Studentská 84
L.S.

Mgr. Tomáš Hejduk, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2016

Příloha zadání bakalářské práce

Seznam odborné literatury:

- GUARDINI, Romano. Svět a osoba. Přeložila Dagmar Pohunková. Svitavy: Trinitas, 2005. Studium (Křesťanská akademie v Římě). ISBN 80-86885-02-X.
- GUARDINI, Romano. Dobro, svědomí a soustředování. Přeložil František Lobkowicz. Praha: Vyšehrad, 1999. Logos (Vyšehrad). ISBN 80-7021-328-0.
- GUARDINI, Romano. O živém Bohu. Přeložila Dagmar Pohunková. Praha: Vyšehrad, 2002. Logos (Vyšehrad). ISBN 80-7021-606-9.
- GUARDINI, Romano. O modlitbě: uvedení do školy křesťanské modlitby. Přeložil Otakar Veselý. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 80-7192-899-2.
- GUARDINI, Romano a Walter ZAHNER. O podstatě uměleckého díla. Přeložil Karel Šprung. Praha: Centrum teologie a umění, 2009. Delfín (Triáda). ISBN 978-80-87256-03-9.
- GUARDINI, Romano. The Lord. Lanham, MD: Distributed to the trade by National Book Network, 1996. ISBN 978-0-89526-714-6.
- GUARDINI, Romano. Ctnosti: meditace o podobách mravního života. Přeložil Dagmar POHUNKOVÁ. Praha: Triáda, 2015. Delfín (Triáda). ISBN 978-80-7474-114-2.
- BALTHASAR, Hans Urs von, Albert K. WIMMER a D. C. SCHINDLER. Romano Guardini: reform from the source. San Francisco: Ignatius Press, 2010. ISBN 978-0-89870-522-5.
- POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie. 2. vyd. Praha: Krystal OP, 2010. Teologie (Karmelitánské nakladatelství: Krystal OP). ISBN 978-80-87183-14-4.
- AUGUSTIN. O boží obci knih XXII. Přeložil Julie NOVÁKOVÁ. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1284-3.
- Katechismus katolické církve. Praha: Zvon, 1995. str. 55. ISBN 80-7113-132-6.
- Bible: český ekumenický překlad - Bible kralická : česká synoptická Bible (v rozsahu celého vydání Bible kralické z roku 1613). 1. vyd. Překlad Miloš Bič, Josef Bohumil Souček, Jindřich Mánek. Praha: Česká biblická společnost, 2008, xv, 1855, 430 s. ISBN 978-80-85810-86-8.

Prohlášení autora

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 28. 6. 2017

podpis autora

Kateřina Dojčiaková

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu docentu Aleši Práznému, že se ujal vedení mé bakalářské práce a svým blízkým za jejich podporu a trpělivost projevenou během studií.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá výkladem pojmu „osoba“ z pohledu filosofie, která se soustředuje na křesťanskou představu „trojjediného Boha“. Práce objasňuje chápání pojmu „důstojnosti“ člověka. Práce vychází z díla theologa a křesťanského filosofa Romana Guardiniho, s jehož pomocí je zde lidská bytost nejprve rozložena na vrstvy a následovně zařazena do světa. Práce také přihlédne k hlavním myšlenkám významného raně křesťanského filosofa Aurelia Augustina.

KLÍČOVÁ SLOVA

Osoba, důstojnost, trojjediný, Bůh, Guardini, Augustin

TITLE

Title of the bachelor thesis in the English language.

ANNOTATION

The bachelor thesis focuses on interpretation of a human „person“ from philosophical point of view, which focuses on christian idea of „triune God“. How to understand the concept of „dignity“ is inferred after clearing this idea. This thesis is based on work of theologian and christian philosopher Romano Guardini, with whose help the human being is spread on layers and then included into the world. The thesis also takes into account the ideas of significant early christian philosopher Aurelius Augustinus.

KEYWORDS

Person, dignity, triune, God, Guardini, Augustinus

OBSAH

Úvod.....	9
1 Struktura bytí člověka podle Romana Guardiniho	12
1.1 Vrstvy bytí.....	14
1.1.1 Vrstva vědomí.....	16
2 Morální theologie a trojjediný Bůh.....	18
2.1 Guardiniho podobnost se svatým Augustinem	19
2.2 Nejsvětější Trojice a osoba	20
3 člověk a živý Bůh	23
3.1 Prozřetelnost.....	24
3.1.1 Svědomí	25
3.2 Význam vztahu pro osobu.....	28
3.2.1 Láska a Bůh	29
3.3 Vývoj člověka	29
4 Důstojnost	32
Závěr	34
Bibliografie	36

ÚVOD

Tato práce se věnuje výkladu pojmu „osoba“. Pojednává o „osobě“ člověka, přičemž se zaměřuje na oblast křesťanské antropologie a „morální theologie“. Křesťanství je velice obsáhlé a vydalo by na samostatnou práci o mnohem větším rozsahu. Ale to v souvislosti s pojmem „osoba“ nebude nutné, proto v zájmu zúžení tématu práce míří především do oblasti trinitární theologie.

Práce vychází z myšlení italského autora Romana Guardiniho (1885–1968), jehož nauku lze přiřadit k personalismu. Působil převážně v první polovině dvacátého století v Německu nejprve jako kaplan a později jako docent dogmatiky na univerzitě v Bonnu. Jeho myšlenky byly ovlivněny dobou, v níž žil. Byla to doba technického rozmachu a zároveň doba, kdy křesťanství ztratilo své místo ve společenském systému. Guardini rozvíjí v díle *Konec novověku* (1950) téma rozpadu dosud obvyklé společenské struktury. Pojednává o vzniku struktury nové, v níž figuruje pojem „masa“. Tento pojem charakterizuje jako množství jednotlivců, jejichž život postrádá jakoukoli originalitu či touhu po uskutečnění vlastního způsobu žití; přijímají, co jim dává strojová výroba; stávají se z nich „lidé bez osobnosti“.¹ Guardini v této práci popisuje, jak změna smýšlení člověka ovlivňuje postoj ke světu.

Přestože křesťanství ztratilo svůj význam, stále se rozvíjí směr „morální theologie“, jež se zabývá etickými a theologickými otázkami zaměřujícími se na život člověka. V tomto smyslu je křesťanství činěno stále aktuálním. Východiskem „morální theologie“, která se vyznačuje převážně svým zaměřením na osobu, je lidská bytost chápána jako subjekt. Tím se rozumí, že každý člověk má své určité personální bytí, má jedinečnou osobu a svět, který je soustředěn kolem něho.² Úplnou osobu člověka je zřejmě možné odhalit cestou „personálního myšlení“. První kapitola pojednává o vrstvách tvořících lidskou bytost.

Práce vychází z díla *Svět a osoba* (1939), kde Guardinim shrnuje výsledky své dosavadní činnosti. Pozornost zde věnuje převážně pojmu „osoba“. Toto shrnutí rozšiřuje několik dalších děl téhož autora a práce Švýcarského theologa Hanse Urs von Balthasara (1905–1988). Věnuje se v ní celému Guardiniho dílu. Umožní nám lepší orientaci v Guardiniho myšlenkách. Některá jeho díla se věnují životu sv. Augustina, s nímž se v mnoha myšlenkách shoduje. Pojem „důstojnosti“ vychází z nauky trojjediného Boha, na jejíž interpretaci má Augustinus zásluhu.

¹ Guardini, Romano, *Konec novověku: pokus o orientaci*, přel. O. Veselý, Praha: Vyšehrad, 1992, c. d., s. 47–50.

² Rotter, H., *Osoba a etika: k základům morální teologie*, přel. K. Váňa, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, c. d., s. 8–10.

Oblast theologie navštívíme jen krátce. Myslím si, že to pomůže v lepším pochopení Guardiniho. Ve svých dílech často odkazuje na křesťanství, proto nahlédneme do práce Ctirada Václava Pospíšila *Jako v nebi, tak i na zemi, Náčrt trinitární teologie* (2007). Zazní i některé myšlenky Augustina (354–430), které jsou pro Guardiniho zásadní.

První kapitola se věnuje struktuře lidské bytosti a Guardiniho rozboru vrstev, které ji tvoří. Zvláštní důraz je přitom kladen na vrstvu ukrytou v každé lidské bytosti nejhluběji. Je jí vrstva vědomí. Přičemž postupovat budeme od vrstvy základní, kterou je vrstva nejvrchnější a zároveň nejsnáze dosažitelná, směrem dovnitř k vrstvám hlubším a obtížněji uchopitelným. Takové vrstvy tvoří „nitro“ každého tvora, kam náleží i jejich podstata. V „nitru“ člověka je ukryto „Já“. Avšak nejprve shrneme Guardiniho vývoj spolu s tím, jaký byl záměr jeho práce.

Postupně vrstvu po vrstvě se prostřednictvím maximálního soustředění člověk dokáže spojit s Bohem. Proto před ponořením do „nitra“ se pozornost na moment zaměří na výklad učení trojjediného Boha. Důvodem k tomu činí Guardiniho blízký vztah ke katolické církvi a ke křesťanskému Bohu. Tento autor je jak filosof, tak katolický theolog, který ve svém díle *Svět a osoba* často využívá trinitární koncept a rozvíjí jej v souvislosti s člověkem. K potřebnému pochopení pomůže výše zmíněné dílo C. V. Pospíšila, zvláště pak část, která se zabývá se trojjediným Bohem a osobou v trinitární teologii, umožní lepší uchopení pojmu „osoba“. Porozumění je důležité také pro stavbu stupnice hodnot každého člověka, která ovlivňuje vnímání skutečnosti, ale o té později. Otázkou zde bude, co z tohoto theologického směru čerpá personalismus.

Avšak jádro práce spočívá až v kapitole třetí, kde je zájem soustředěn kolem „nitra osoby“, zabývá se vztahem jak člověka ke světu, tak i k ostatním osobám. Vytyčeným cílem této části je především zjistit, co tvoří podstatu člověka a důkladně všechno, čím je tvořena, analyzovat. Základní rysy společné všem lidem, tento rozbor uskuteční. Postupovat budeme od „prozřetelností“, přes oblast „svědomí“, která člověka spojuje s Bohem, až k oblasti vztahovosti, do které spadá lidská potřeba sebe-sdílení. Vztah dvou lidských osob je obdobou vztahu Božských osob, přesto není možné vyložit „morální theologické“ myšlenky pouze ze spásné dějinné perspektivy. K tomu je třeba využít filosofii dějin či antropologii.

S tím souvisí ve dvacátém století se rozvíjející filosofický proud „personalismus“. Guardiniho tvorba se točí kolem pojmu „osoba“, je tedy možné ho k tomuto směru přiřadit.

Personalismus vychází ze struktury „Já-Ty“³, dal by se též nazvat „filosofií vztahu“⁴. Posledním úkolem této práce je vyjádřit, v čem spočívá důstojnost „osoby“ člověka. Tím se tedy zabývá poslední kapitola. Kde jsou využity poznatky nabyté v předešlých částech. Ty nám mají poskytnout podklady k zodpovězení otázek ohledně pojmu „důstojnosti“.

V závěru práce shrneme předešlé kapitoly a nakonec definujeme „důstojnost osoby“. Úkolem práce je tedy ze sebraných informací z Guardiniho učení vystihnout „osobu“ člověka, pojem „důstojnosti“ a její smysl pro lidský život.

³ Tamtéž, s. 25.

⁴ Tamtéž, s. 16.

1 STRUKTURA BYTÍ ČLOVĚKA PODLE ROMANA GUARDINIHO

Před výkladem vrstev lidského bytí, bude dobré říci pár slov o italském filosofu Romanu Guardinim, z jehož interpretace pojmu „osoba“ tato práce vychází. Dějinné období, do kterého lze jeho díla zařadit, částečně ozřejmí důvod, proč se vydal směrem, jakým se nakonec ubíral. Vliv na něho mají nepochybně i události dvacátého století, v jejichž středu žil. Přes významné světové události se mezi lety 1920 a 1960 v Guardiniho práci nenalézají téměř žádné zásadní změny. Tak to píše Hans Urs von Balthasar na začátku svého díla zabývající se Guardiniho životem a prací, z něhož tento úvod získává podstatné informace. Balthasar také podotýká, že je velice snadné ztratit přehled v různých periodách Guardiniho spisovatelské činnosti.⁵ Proto několik následujících odstavců pojednává o vývoji, kterým prošlo jeho dílo a co začalo roku 1927, tedy v době, kdy vydal své dílo *Briefe vom Comer See (Letters from Lake Como)*.

Začneme v druhé polovině dvacátých let dvacátého století, kdy Guardini dospěl k přesvědčení, že stará kultura se nevyhnutelně blíží svému konci. Co ho k této myšlence dovedlo byl možná jeho negativní postoj k technizaci doby, ve které se lidstvo za jeho života nacházelo. Specializace každého jednotlivce, při které zákonitě omezuje sám sebe, podle mého názoru, přetrvává do dnes.

Svět se za Guardiniho života nesoustřeďoval na člověka ani na jeho duševní potřeby. Člověk byl zmaten tím, že se svět dělil na jednotlivé sféry, které nebyly žádným způsobem propojeny.⁶ Na stejném místě Balthasar pokračuje Guardiniho postřehem, že odmítnutí náboženské zkušenosti přivádí člověka k „pocitu nepřítomnosti Boha“. ⁷ Objevuje se i přesvědčení, že Bůh je mrtev. Tak křesťanství postupem času ztratilo své místo na vrcholu, které zaujímalo ve středověku. V těchto časech stálo nad ostatními náboženstvími. Guardini ve svém díle *Konec novověku* píše, že člověk nalézal smysl, protože všechny události měly svůj smysl v souvislosti s dějinami spásy. Avšak s příchodem novověku se mění i pohled na svět.⁸

Guardini se vymezuje vůči ztrátě skutečného smyslu, který náboženství přinášelo. Proto se snaží, aby bylo evangelium snáze pochopitelným. Převážně pak osoba Krista. Ježíšem Kristem se zabývá ve svém díle *Der Herr (The Lord, 1937)*. K jeho cíli ohledně evangelia mu

⁵ Balthasar, Hans Urs von, Albert K. Wimmer a D. C. Schindler, *Romano Guardini: reform from the source*, San Francisco: Ignatius Press, 2010, c. d., s. 9.

⁶ Tamtéž, s. 9–12.

⁷ Guardini, Romano, *Gläubiges Dasein: Die Annahme seiner selbst*, Paderborn: F. Schöningh, 1993, c. d., s. 76.

⁸ Guardini, Romano, *Konec novověku: pokus o orientaci*, c. d., s. 27–31.

rovněž pomohlo, že dokázal logicky nahradit „demytologizaci“ pojmem „interpretace“. To znamená, že smysl náležející věci samé byl připraven, aby bylo možné jej odkrýt prostřednictvím řeči. O tom pojednává Guardini ve čtvrté části výše uvedeného díla, která nese název *On the Road to Jerusalem*. Celý *The Lord* byl napsán tak, aby ukázal Ježíše Krista a jeho život, jaký asi skutečně byl, je-li to vůbec možné. Důležité je Krista chápat jako obvyklého člověka, který sám nepřinesl náboženství. On s jeho založením nemá ve skutečnosti moc společného, protože u něho nejde o samotné náboženství, nýbrž o způsob vedení života. To k pochopení Božího zjevení nestačí, člověk musí nejprve překonat filosofii i vědu, tvrdí Guardini, protože v křesťanství se člověk vzdaluje od světského pojetí celku vesmíru. Kristus povstal. Kam povstal nemá nic společného s antickou naukou o celku vesmíru. Člověk se má odpoutat i od mytologických představ. „Víra demytologizuje náboženskou bezprostřednost“.⁹ Jestliže člověk věří, přestává být příběh pouhým neskutečným příběhem, ale začíná být realitou. Život člověka ztrácí smysl, křesťanství jej pomáhá nalézt. Proto se Guardini stále naléhavěji dovolával křesťanství.

Důvodem k tomu byly mimo jiné jeho výhrady k univerzitnímu zřízení, kdy se různá oddělení specializují, že mezi sebou pozbývají spojení, které by měly udržovat i navzdory svým úzce orientovaným zaměřením.¹⁰ Specializace se objevuje ve všem, co tvoří okolí člověka. Guardiniho postoj byl jistě ovlivněn také tím, že člověk začal být považován za nástroj, pomocí něhož lze dosáhnout moci a vlády nad světem. „Osoba se stala věcí“, tato slova vystihují vzniklou situaci v moderním světě. Guardini k tomu říká, že jedinec, který si uvědomí, že je pouhým nástrojem, a že je proti tomu bezmocný, se tváří v tvář tomuto spojenectví mezi technologií a mocí nebo také mocí a státem vzdává sám sebe.¹¹ Opouští možnost svobodného jednání a podřizuje se autoritě, která nad ním získává moc.

To všechno je důvodem, proč se snaží propojit křesťanství s koncepty svobody, poslušnosti a odpovědnosti. Člověk nemá být poslušen autoritě, převážně pak v případě, že ví, že je po něm žádáno, co nepovažuje za správné. Veškerá tvůrčí svoboda má počátek v tom, že jedinec přijme existenci a její přirozený hodnotový systém, nikoli hodnoty vytvořené jednotlivcem sloužící pouze k jeho užitku. Také nestačí, aby si člověk stavbu přirozeného systému uvědomil. Má ho též učinit skutečným. Všichni věřící lidé by si měli říci, „Dlužíme

⁹ Balthasar, H., *Romano Guardini: reform from the source*, c. d., s. 14 a 15.

¹⁰ Tamtéž, s. 16 a 17.

¹¹ Guardini, Romano. *Das Ende der Neuzeit: ein Versuch zur Orientierung; Die Macht: Versuch einer Wegweisung*. Mainz: Matthias-Grünwald, c. d., s. 117.

svět Bohu“¹² Jde o propojení víry a světského života, na jehož základě se máme starat o svět ve kterém žijeme a snažit se o dosažení dokonalé reality.

Každý křesťan si je vědom otázky spásy. Pro takového člověka je vždy Bůh aktivně zapojený do dění ve světě, činí tak naprosto vážně. Je to Bůh, jenž daroval člověku svobodu, se kterou souvisí i odpovědnost za to, aby svět byl dokonalý. *Sorge um den Menschen* (1962–1966) je jedno z Guardiniho děl, kde se v jedné části věnuje právě tematice odpovědnosti za Bohem stvořený svět. Vysvětluje zde, že křesťané odmítají svody světa od té doby, co je přítomno nebezpečí, že vlivem odpovědnosti zesvětští. Církev byla vždy nemoderní, světské záležitosti by jí neměly zajímat, to si křesťané musí uvědomit. Zároveň nesmí zapomenout, že křesťanství je skandál, a hlavně že křesťanské hodnoty, zachraňují člověka spolu s jeho důstojností.¹³

Nyní můžeme postoupit ke studii vrstev bytí člověka, jak o nich píše Guardini v díle *Svět a osoba*. Vrstvy probrané v této kapitole k úplnému pochopení „osoby“ sice nepostačí, přesto je důležité je projít a dostat se tak k vrstvě vědomí. Tím bude položen základ k dalšímu postupu. „Vnější stránka vyrůstá z hlubiny lidského nitra.“¹⁴ Vrstvy na sebe navazují, proto je možné z vně dojít až do nitra. Postup začne vrstvou nejsnáze uchopitelnou, nejjednodušší, skrze níž se jednu vrstvu po druhé dostaneme do nitra.

1.1 Vrstvy bytí

Guardini definuje „osobu“ slovy: „uspořádaná, ve své niternosti založená, duchovně určená a tvůrčí bytost“¹⁵. Tím poukazuje na to, že člověk je stvořením majícím systematicky uspořádanou strukturu bytí. Při jejím výkladu začneme nejdále od „středu“ a pokračovat budeme směrem k němu, protože od „nitra“ nejbližší vrstva je nejzákladnější a nejsnáze uchopitelná. Na opačném konci se skrývá vrstva nejobtížněji dosažitelná, postupný sestup otevře cestu k ní. Guardini píše, „to nejdůležitější je uvnitř, v hloubce.“¹⁶ Ukryté to je pro svou čistotu, hodnotu, jemnost a zranitelnost, proto to jednotlivec důsledně chrání před zraky těch, kteří nejsou oprávněni je nahlédnout. „Nitro“ může být soustavně prohlubováno. To znamená, že různí lidé mohou mít odlišné hloubky.

¹² Balthasar, H., *Romano Guardini: reform from the source*, c. d., s. 17. „We owe the world to God.“ (z německého originálu, Guardini, Romano. *Gebet und Wahrheit: meditationen über das Vaterunser*, přeložil do angličtiny Albert K. Wimmer a D. C. Schindler.)

¹³ Balthasar, H., *Romano Guardini: reform from the source*, c. d., s. 18–19.

¹⁴ Guardini, R., *O živém Bohu*. Přel. Dagmar Pohunková. Praha: Vyšehrad, 2002, Logos (Vyšehrad) c. d., s. 26.

¹⁵ Guardini, R., *Svět a osoba*. Svitavy: Trinitas, 2005, c. d., s. 101.

¹⁶ Guardini, R., *Dobro, svědomí a soustředování*. Praha: Vyšehrad, 1999, c. d., s. 49, 50.

Na první pohled viditelná, od středu nejuvzdálenější, a tedy nejnižší úroveň je „tvar“. Mají ho zvířata, lidé i věci neživé.¹⁷ Tvar je vnější podoba všeho, co je možné nalézt ve světě. Každá hmota, ať živá či neživá, má tvar. V této práci se jí nebudeme více věnovat, a proto pokročíme k vrstvě následující, kterou Guardini označuje pojmem „individualita“. Hlavní vlastností této úrovně bytí je sebeprosazení. Bytosti, která má individualitu, jde o zachování sebe sama. To znamená, že jí jde o vytvoření životního prostředí, které je vhodné pro bytí jedince jako příslušníka určitého druhu. Tato vrstva je součástí existence každého živého stvoření ve světě, jak živočicha, tak i rostliny.

S tím souvisí, že každá živá bytost má svůj „střed“, který je její „niterností“¹⁸. Spadá do úrovně „individuality“. Patří tam všechno, co se nějak dotýká života jednotlivce. Pojem „střed života“ označuje nejbližší životní prostředí vyskytující se kolem daného tvora, ale nepatří k němu to, co určitý jedinec smysly nevnímá, přestože se kolem toho pohybuje každý den. Je tím míněno všechno, o co konkrétnímu jedinci v životě jde. Podle Guardiniho označuje pojem „niternost“ totéž, co pojem „individualita“. Tím jsou myšleny danosti ukryté v „nitru“ každého živého tvora, nejen člověka. „Individualita“ zaručuje, že se jedinec liší jak od jedinců patřících k jinému druhu, tak od příslušníků svého druhu. A právě v „nitru“ se skrývá to, čím se i člověk odlišuje od všech ostatních lidí. Od ostatních živých tvorů člověka odlišuje schopnost překročit hranici, která vede mezi „niterností“ a vnějším světem vede hranice. Většina bytostí tuto hranici nedokáže překročit, lidé však ano.¹⁹ „Individualita“ každého tvora má v „nitru“ skrytý duchovní svět. To je svět, který je oddělen od toho vnějšího hranicí. K té se vrátíme o něco později.

Člověk se odlišuje od ostatních příslušníků svého druhu jak svou specifickou „individualitou“, která se v různých formách vyskytuje u všeho živého, tak i vrstvou Guardinim zvanou „osobnost“. Tento pojem charakterizuje jako „individualitu“ určenou duchem. „Být určen duchem“ implikuje schopnost jedince nalézat smysl v tvorbě, která v obvyklém životě nemá praktické využití. Tomu, jehož život je „určený duchem“, jde především o pochopení smyslu.²⁰ Bytost, která toho je schopná, zároveň dokáže oddělit svůj duševní život od vnějšího. Ve chvíli, kdy nalezne smysl, může začít smysluplně tvořit. To se projevuje převážně v umění.²¹ Člověk se jím odlišuje od zvířat, jejichž tvorba je výhradně účelová. Dílo bytosti „určené

¹⁷ Guardini, R., *Svět a osoba*, c. d., s. 92.

¹⁸ Tamtéž, s. 157.

¹⁹ Tamtéž, s. 95.

²⁰ Tamtéž, s. 96.

²¹ Guardini, R., *Svět a osoba*, c. d., s. 97–99.

duchem“ není tvořeno pouze za nějakým konkrétním cílem, nýbrž pochází z ducha. Celé lidské dílo spočívá ve smyslu, protože lidé tvoří smysluplné objekty, které nejsou k bezprostřednímu uchování našeho života zapotřebí. Guardini v jedné ze svých přednášek o podstatě uměleckého díla říká, „umělecké dílo má smysl, ale nemá účel“²². V tomto smyslu je ukryta podstata člověka, o které blíže pojednává třetí kapitola.

Zde je třeba podotknout, že tvar i niternost máme společnou se zvířaty dokonce i s rostlinami. Projevuje se jinými způsoby u různých typů tvorů, například u rostlin se niternost projevuje v růstu, zatímco u živočichů ve smyslovém vnímání. Vzhledem k tomu, že i vědomí má člověk společné s ostatními živočichy, vyvstává otázka, co ho odlišuje od zbytku světa? V následující části bude probrána vrstva, díky níž zodpovíme tuto otázku.

1.1.1 Vrstva vědomí

Na tomto místě se dostáváme k poslední, pro nás nejdůležitější úrovni, kterou je třeba probrat s největší obezřetností. Na tomto místě již narazíme na Písmo, které nabádá každého člověka, aby svou „myšlenkovou činností“ postupoval po vrstvách až k „živému Bohu“.²³ K Bohu, který aktivně působí ve světě, skrze lidi. Z toho je možné vyvodit, že v nitru člověka přebývá On sám, a že ten, kdo podniká důkladnou cestu do svého nitra jej zde nalezne.

Člověk je tvor, který se liší od ostatních, přičemž jeho nejhlubší vrstva je toho důkazem. Je to vědomí. Tvrzení, že vědomí má každý živý tvor, je pravdivé. Avšak je nezbytné brát zřetel na to, že lidské vědomí se od vědomí jiných živočichů výrazně odlišuje. Vědomí jakéhokoli živočicha sice dokáže zpracovat duchovně to, co jedinec vnímá smysly, ale je jím také ovlivněn i způsob, jakým jednotliví příslušníci různých živočišných druhů vnímají svět. Na příklad savec vidí svět jiným způsobem než plaz, a podle toho odlišně jedná. Člověk je savec, ale součástí jeho vědomí, na rozdíl od zvířecího, je „svědomí“, které promlouvá k člověku z jeho „nitra“. Nabádá ho k tomu, jak má jednat, aby to bylo správné. Zvířata tuto schopnost nemají. Vpravdě nic nenasvědčuje tomu, že by to dokázalo jakékoli jiné stvoření než člověk. Skutečnost, že svědomí má v lidské mysli podobu slova, to potvrzuje. Ke komunikaci je používá jen člověk, proto ve vědomí žádného jiného tvora nemůže být přítomno svědomí, které by k němu promlouvalo a radilo mu, jak jednat. Guardini ve svém díle *Dobro, svědomí a soustředování*

²² Guardini, Romano a Walter ZAHNER. *O podstatě uměleckého díla*. Přeložil Karel Šprung. Praha: Centrum teologie a umění, 2009, Delfín (Triáda), c. d., s. 40.

²³ Guardini, R., *O živém Bohu*, c. d., s. 41.

píše, že „svědomí“ je ve skutečnosti „vědomí o tom, co je dobré“.²⁴ Pojem „dobra“ je velice rozporuplný, přesto se tato práce jemu samotnému příliš nevěnuje. Později však bude důležité krátce o něm pojednat. Člověk si má uvědomit systém hodnot, kde je dobro na nejvyšší pozici. Tímto systémem ovlivněn má žít svůj život. Díky vrstvě vědomí si je každý člověk, převážně věřící schopen uvědomit skutečnost dějin spásy. Kdo má víru, je schopen snáze otevřít svou mysl a nahlédnout, čemu bezvěrec nechce uvěřit.

Na závěr stati o vrstvení lidského bytí zopakujeme, že ani souhrn všech vrstev, které předcházely vědomí neodhalí podstatu „osoby“, jak o ní píše Guardini. Jinak řečeno tvar, individualita dokonce i osobnost je něco, co má téměř každý živočich. Ani o vědomí nemůže být pochyb, že je všem společné. Není tomu tak u vědomí, které dokáže naslouchat svému svědomí. Člověk jím překračuje onu již zmíněnou hranici mezi vnitřním (duchovním) a vnějším světem. Nicméně zjištění pouhé možnosti překročení, neodhalí celistvost lidského vědomí.

Augustinus píše, že ten, „kdo myšlenkovým úsilím vstoupá nade všechno tělesné, dospěje k podstatě Boží“²⁵. Na stejném místě také říká, že s Bohem člověk komunikuje jen skrze to, čím převyšuje zvířata. Proto vede pojem „svědomí“ naše zkoumání ke křesťanskému trojjedinému Bohu a Aureliu Augustinu. Guardini mu věnoval několik svých prací.

²⁴ Guardini, R., *Dobro svědomí a soustředování*, c. d., s. 29.

²⁵ Augustinus, *O boží obci knih XXII*. Přel. Julie NOVÁKOVÁ. Praha: Karolinum, 2007, c. d., s. 355.

2 MORÁLNÍ THEOLOGIE A TROJEDINÝ BŮH

V této kapitole rozvedeme několik důležitých myšlenek svatého Augustina, převážně pak těch, kterým se věnuje Romano Guardini. Ve své práci se zabýval celým Augustinovým životem, protože pokládal za nesmírně důležité, poznat jeho cestu k obrácení, nikoli jen to, co psal a čemu věřil. Některé Augustinovy myšlenky udávaly směr Guardiniho práce.

Pojem „osoby“ má „biblicko-theologický“ základ, je výchozí tvrzení pro následující kapitolu. Úkolem bude ukázat, co jej činí pravdivým. Na Augustina tedy naváže výklad zabývající se pojetím trinitární theologie, která má vliv na interpretaci člověka a „osoby“ jako vztahové bytosti. Z trinitární theologie budou vybrány pouze myšlenky související s tématem lidské „osoby“ a „důstojnosti“. Právě Trojice je tím základním principem Boha. Pochopení jejího významu je důležité pro porozumění podstatě „osoby“ člověka.

Pro věřícího člověka není svět, ve kterém žije, tím, čím jeho bytí končí. Je bytostí mající naději a doufá ve věčný život. Řeč je zde o jedinci, kterého víra v takovou skutečnost motivuje k činům, které dělá nejen pro své přežití, nýbrž pro celé lidstvo. Těmito činy je formován nový svět, jako Boží dar. Je jeho uskutečnění „posledním cílem“ lidské existence? „Poslední cíl“ má jistě přesahovat lidské bytí na zemi, každý tam směřuje. Transcendenci kýžené skutečnosti způsobuje fakt, že lidské vědomí i svoboda zasahuje minulos, přítomnost i budoucnost. Zkrátka přesahuje prostor a čas světa, ve kterém jedinec žije. „Lidská osoba se vyznačuje transcendencí.“²⁶ Představa cíle, za kterým člověk směřuje svůj život, vyvolává pocit nadpřirozenosti.

„Člověk doufá v uskutečnění blaženého společenství s Kristem v Bohu v novém nebi a na nové zemi“²⁷

Ve víře se ukazuje svoboda a sebeurčení, protože vztah člověka k Bohu poskytuje všem pozemským věcem určitou hodnotu. Každý má svůj žebříček hodnot, kde na nejvyšším místě stojí Bůh, a je tedy i největším dobrem. Od něho se odvíjí přístup ke všemu ostatnímu pozemskému i k ostatním lidem. Je to zásluhou víry, že osoba získává svobodu a možnost sebeurčení. Ve víře lze nalézt smysl života, „poslední cíl“, který dává podobu dobru.²⁸

Veškeré vnímání skutečnosti vychází ze vztahu lidské osoby a Boha. Vztahu mezi jedincem a Bohem lze porozumět pochopením „interpersonálního a vnitrosvětského

²⁶ Rotter, H., *Osoba a etika*, c. d., s. 64–66.

²⁷ Bible, Iz 65,17, 2 P 3,13, Zj 21,1. (Rotter, H., *Osoba a etika*, c. d., s. 66.)

²⁸ Rotter, H., *Osoba a etika*, c. d., s. 66 a 67.

vztahu“.²⁹ Vztah dvou lidských osob je analogií vztahu Božských osob, o nichž se píše později. Zde se ukazuje, že není možné vykládat morální teologii pouze z biblického kontextu, je třeba použít také antropologii, případně filosofii dějin.

2.1 Guardiniho podobnost se svatým Augustinem

Guardini tvrdí, že není možné Augustina správně vyložit, pokud člověk nezná život zkoumaného tvůrce, je naprosto oprávněný. O žádném autoru není možné správně pojednat ani jeho myšlenky pochopit, pokud člověk nenahlédne, jak žil. K tomu se váže schopnost porozumět konkrétnímu jednotlivci na základě jeho života. V tom je také založeno veškeré poznání.

Jako nejdůležitější zdroj je užit Balthasarův rozbor díla *Die Bekehrung des Aurelius Augustinus* (1935). Je to práce, ve které se Guardini věnuje Augustinovu životu nejpodrobněji. Tvrdí zde výše již zmíněné, že není správné vykládat Augustina, bez důkladné znalosti jeho života. Člověk má slyšet, co sám Augustin chtěl ostatním předat. To je důvodem, proč se Guardiniho zájem pohybuje kolem historických faktů doprovázených skutečným příběhem, který obklopuje konverzi (obrácení) konkrétního jednotlivce, jehož existence byla založena na křesťanské půdě. Dějiny jsou základem výkladu „Boží obce“ (City of God) a „Vyznání“ (Confession).³⁰ V této práci zmíním pouze některé jeho myšlenky a jedno z jeho nejznámějších děl *O Boží obci*.

Nadešel čas k přesunu ke skutečnému Augustinově životu. Balthasar píše, že sv. Augustin nebyl nikdy pohanem, přestože jeho otec jím údajně byl. Nikdy nevyhledával filosofického Boha. Vždy hledal Boha živého. Augustin neodděloval filosofii od teologie, ani teoretické od praktického. Součástí procesu konverze je nahlédnutí netrascendentní, čistě filosofický přístup jako pokušení, které má být zamítnuto. Člověk si musí udržet odstup od Božího sebe-zjevení, křesťanská víra to nedokáže bez filosofického konceptu.³¹

Augustina probírá svůj „vnitřní“ život po vrstvách.³² Zde se nachází podobnost s Guardiniho dělením, které jsme probrali v první kapitole.

²⁹ Rotter, H., *Osoba a etika*, c. d., s. 67.

³⁰ Balthasar, H., *Romano Guardini: reform from the source*, s. 14, pozn. pod čarou č.37.

³¹ Tamtéž, s. 56.

³² Tamtéž, s. 58.

Vypíše čtyři základní charakteristiky struktury Augustinova myšlení, kterými je popsán proces objevení Boha, který má člověk v životě podniknout. Tato struktura je založena na cestě od nepravosti k pravosti. Prvním krokem je vědomí neskutečné povahy, do které spadá například pocit nekonečna. Z toho vychází druhý, jímž je zkušenost poslušnosti různých úrovní reality. Třetím je transcendentní naplnění, které získalo váhu „největšího dobra“. Čtvrtým závěrečným krokem je „obrácení“, čímž je myšlena harmonizace moci a ducha, jádro toho, co to znamená být člověkem leží v lidském srdci. Srdce spojuje tělo a duši a označuje místo, kde se vůle setkává s myslí.³³

U svatého Augustina srdce sahá daleko před myšlení a dosud není schopné dosáhnout svého cíle, aniž by nejdříve nenarazilo na přesvědčivé odpovědi na intelektuální otázky. Převážně jsou tím myšleny otázky týkající se zla. Guardini tyto otázky a odpovědi rozebírá ve svém díle *Die Bekehrung des Aurelius Augustinus*.

Augustinus se podílel na interpretaci pojmu Nejsvětější Trojice. Dal jí její konečnou podobu, která trvá do dnes. V další části této kapitoly si ji představíme.

2.2 Nejsvětější Trojice a osoba

Pojmy Otec, Syn a Duch svatý jsou pojmy, z nichž je složena „Boží Trojice“; Tato jména reprezentují tři osoby. Pojem „osoba“ začal být v teologii využíván pro snazší pochopení nauky o trojjediném Bohu. Údajně jej zavedl Tertullián někdy ve druhém století našeho letopočtu.³⁴

Trojice stávající se z osob má hlubší smysl; tento pojem budeme chápat z pohledu křesťanství a pohledu trinitární teologie. Tři osoby označují základní princip Boha. Duch svatý představuje v imanentní Trojici Boží „sebedarování“; Otec se celý daruje Synu. Duch v Trojici je láskou mezi Otcem a Synem. Tento věčný otco-synovský vztah zároveň spojuje stvořený svět se světem Boží niternosti.³⁵ Vzhledem k tomu, jak obtížně je tato nauka uchopitelná lidským rozumem, vysvětlíme v následujících odstavcích jen to, jak by měl člověk dosáhnout

³³ Tamtéž

³⁴ Rotter, H., *Osoba a etika*, c. d., s. 11.

³⁵ Pospíšil ve výkladu pojmu „Nejsvětější Trojice“ píše, že Bůh je meziosobově vztahový. Právě v tom tkví jeho trojjedinost. Pro svou velikost není možné, aby navazoval rovný vztah se svým stvořením. Sice Bůh je vztahový i „navenek“, ale hlavně je vztahový sám v sobě. Přičemž v tomto případě pojem „navenek“ znamená způsob, jakým Bůh působí ve stvořeném světě, což jsou veškerá Boží zjevení, se kterými může mít člověk zkušenosti. Naopak imanentní vztahovost představuje věčný vztah uvnitř Boha samého. (POSPÍŠIL, C. V., *Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie*. 2. vyd. Praha: Krystal OP, 2010, c. d., s. 28.)

srozumění s Bohem podle Guardiniho. Jak se to projevuje v životě, zjistí až další kapitola. „Kristovo tajemství“, ovlivňuje celé dějiny lidstva; je jím ovlivněna hlavně Církev.³⁶ To vedlo ke vzniku křesťanských dogmat, která v této práci často zaznívají.

Výroky, pronášené Kristem v *Evangeliu podle Jana* konkrétně na místě *Jan 14, 11*, potvrzují, že Bůh není sám; jeho jednání se vždy odehrává ve vztahu. Boží vztahovost se projevuje ve světě skrze Krista v Duchu svatém. „Já a Otec jsme jedno,“³⁷ říká Kristus, který je zároveň samostatným jedincem působícím ve světě. Výchozím přesvědčením vycházejícím z víry v trojjediného Boha je, že člověk Boha poznává a komunikuje s Ním díky věčnému vztahu Otce a Syna. Ten je věčný, protože probíhá uvnitř Boha, který je také věčný; Vztahem je Dar, Duch svatý; Duch je láska, kterou Bůh daruje svému Synu. „Člověk se znovu rodí z Boha Otce, v Kristu, skrze Svatého Ducha ke společenství Božího života. Mezi člověkem a jeho Bohem je navázán vztah lásky, jaký bývá mezi otcem a synem, mezi bratry [...]“³⁸

První kapitola nás provedla vrstvami bytí člověka. V té nejhlubší úrovni je osoba v nepřetržitém vztahu s Bohem. Americký tomistický filosof Norris Clarke (1915–2008) píše, „jsem obraz Boží přivedený do bytí láskou a povoláný k proměně a konečnému sjednocení se svým původcem.“ Guardini píše, že Duch svatý udržuje v lidském povědomí, co kdysi učil Kristus. Přístup k tomu lze získat prostřednictvím svědomí. Bude-li člověk skutečně chtít, nahlédne „tajemství“, skrze něž se uskutečňuje srozumění s Bohem.³⁹ V daru Ducha svatého máme možnost pocítit důstojnost. Lidé jsou jím vyzváni, aby přijali a nesli odpovědnost za svět.

Kristus v evangeliu podle Jana praví: „Jakmile však přijde on, Duch Pravdy, uvede vás do veškeré pravdy, neboť nebude mluvit sám za sebe, ale bude mluvit, co uslyší. A oznámí vám, co má přijít.“⁴⁰ Na tomto místě je míněna prozřetelnost. S tím souvisí Guardiniho tvrzení, že Boží prozřetelnost spočívá v Jeho vševědouce. Bůh ví všechno, co o stvoření vědět může; ví, co každá jednotlivina považuje za nutné, ví i to, co která konkrétní potřebuje. „V Jeho úsudku je naše bytí uchováno lépe než v našem vlastním.“⁴¹ Ne vše, po čem jedinec touží, je dobré a podle Guardiniho si to věřící člověk uvědomuje lépe nežli ten, který nemá víru. S tím souvisí přítomnost Ducha svatého v člověku, protože ho uvádí do souladu se stvořeným světem. Věřící člověk, který chce být zasvěcen do poznání Boha, ví, že Bůh stvořil svět z přemíry lásky,

³⁶ Rotter, H., *Osoba a etika*, c. d., s. 14.

³⁷ Jan 10,30.

³⁸ GUARDINI, R., *Dobro svědomí a soustředování*, c. d., s. 38

³⁹ GUARDINI, R., *Dobro svědomí a soustředování*, c. d., s. 37.

⁴⁰ Jan 16, 13.

⁴¹ GUARDINI, R., *Svět a osoba*, c. d., s. 165.

a tak ve světě stvořeném Bohem má všechno svůj řád. Člověk, jako stvoření k obrazu Božímu, které má možnost poznávat stvořená rozumem, má tento svět spravovat.

Člověk věřící ve zmrtvýchvstání neprchá před skutečností, nýbrž nabývá pocitu, že svou smrtí přesouvá veškeré své minulé bytí do „věčné přítomnosti“. Všechno, co člověk zažil, přechází do věčnosti, každý zážitek, který měl nějaký význam. Taková víra jedince vyzívá k jisté angažovanosti ve světě. Celý pozemský život se přesouvá do věčnosti. Život tak získává význam. Naproti tomu Bůh existuje stále, v čase i ve věčnosti.⁴²

Ve společenství s Bohem by se měl nacházet smysl lidské existence, o který podle Guardiniho člověk přišel.

⁴² Rotter, H., *Osoba a etika*, c. d., s. 68.

3 ČLOVĚK A ŽIVÝ BŮH

Díky předešlým kapitolám můžeme postoupit do nitra lidské „osoby“. Ukázaly se dvě podstatné věci. První z nich říká, že čím hlouběji v nitru vrstva bytí spočívá, tím je obtížnější jí dosáhnout. Důležité je, že se v ní ukrývá to, co určuje v Guardiniho dílech podstatu člověka. K jejímu odhalení výklad této práce směřuje. Druhá s touto první úzce souvisí, protože v nitru se skrývá podstata člověka a zároveň Bůh. Co spolu tyto dvě entity mají společného?

Tvrdí, že podstata osoby se zakládá ve vztahu k Bohu.⁴³ Bůh je tedy přítomen v nitru každého člověka. Nicméně různí lidé mají různé představy Boha. Tato představa se vyvíjí spolu s tím, jak se v průběhu života vyvíjí konkrétní jedinec. Jinde píše, že dítě vnímá Boha jinak než dospělý.⁴⁴ Jejich přístupy se od sebe často mohou značně odlišovat, protože každý jednotlivec má své měřítko pro představu Boha. Guardini se mimo jiné táže, co je tím měřítkem, které lidem dopomáhá k představě Boha.

V díle *O živém Bohu* popisuje čtyři skutečnosti, na které člověk naráží téměř každý den, patří mezi ně naše „cítění nekonečna“, jež si nedokážeme nijak vysvětlit. Dále to mohou být přirozené zákony, podle nichž příroda funguje zcela dokonale. Každá akce vyvolá reakci, příčina má následek, vše se zdá, že se děje za nějakým účelem. Nakonec to mohou být „mravní zákony“; vzbuzující v nitru člověka pocity, které lidé považují za rady pro správné jednání. Ale je to i něco jiného. Něco, co člověk zažívá v životě. Přímá zkušenost, kterou si člověk nedokáže vysvětlit.⁴⁵ Všechny zmíněné přístupy mají na představě Boha jistě svou účast, ale Guardini píše, že živý Bůh je v Písmu charakterizován jako něco víc než pocit nekonečna, dětské představy „pána Boha“ či duchovnost.⁴⁶ To je pouhá předtucha toho, co je skutečný živý Bůh zač. Skutečnost byla poprvé uvedena zjevením.

Jako první je třeba porozumět pojmu „prozřetelnosti“, protože její chápání, nám otevře cestu k uvědomění víry jako důležité součásti lidského života. Ukáže se to v následujícím výkladu oblastí lidského svědomí a vztahovosti.

⁴³ Guardini, R., *Svět a osoba*, c. d., s. 122

⁴⁴ Guardini, R., *O živém Bohu*, c. d., s. 13

⁴⁵ Tamtéž, s. 15.

⁴⁶ Tamtéž, s. 17.

3.1 Prozřetelnost

„Prozřetelnost“ je pojem související s křesťanstvím. Guardini stanovuje smysl „prozřetelnosti“ podle toho, jak jej líčí *Nový Zákon*, kde spočívá v „osobním pólu světa“.⁴⁷ Tím Guardini myslí prostor, v němž jde o konkrétního jedince. Zájem se tady vždy zaměřuje na život tohoto jednoho. Přesto do „prozřetelnosti“ patří veškeré dění ve světě, i to, které s životem dotyčného bezprostředně nesouvisí. V okolí jednotlivce se veškeré dění sice točí kolem jeho života, „prozřetelnost“ se na něj přitom soustřeďuje, ale zároveň je v ní obsažen celý svět, o kterém daný jedinec dokonce ani neví. V čem „prozřetelnost“ skutečně spočívá?

Pojem „prozřetelnost“ nelze chápat světským způsobem. Pro výklad učení o „prozřetelnosti“ je třeba postupovat krok po kroku. Je v ní obsaženo vše, co hlásal Ježíš Kristus o světě svým podobenstvím, patří k ní i pokyny, jenž ve svém životě udílel. V „prozřetelnosti“ je ukryta převážně starost o „nový svět“, který Bůh člověku daroval. Každému konkrétnímu člověku se proto musí podle Guardiniho dostat správného vedení. Svět je uskutečňován tím „věřící člověk se setkává s věcmi, zakouší je, poznává, hodnotí a zaujímá k nim určité stanovisko.“⁴⁸ Kdyby nebyl přiměřeným způsobem směřován, pak by se jeho svoboda stala ničivou silou. Každý člověk je od narození veden k tomu, aby se staral o svět; avšak čím je dospělejší, tím více se tomuto vedení vzdaluje. Vše, co od Boha dostane, musí uchopit, a nakonec svou činností svět utvářet do podoby, v jaké má být. Každý se v průběhu života stává takovým, jakým má podle Boží vůle být.⁴⁹

Mimo vedení ke starosti o svět je „prozřetelnost“ Guardinim popsána také jako spojnice života jednotlivce s dalšími „články celku“. Svět je „celek bytí“, „celek je projevem Boží vůle.“⁵⁰ Svět byl stvořen Bohem a všechno funguje v neměnicím se řádu. Všechno, co může člověk poznat, čemu se může naučit, je Božím dílem. Proto ho má žádat o radu ohledně světa. Bůh ví, co jaké Jeho stvoření potřebuje k životu a po čem touží. Ne vždy jedinec touží po tom, co potřebuje.

Na rozdíl od Boha je člověk bytost, která žije v čase. Proto je každé její rozhodnutí ovlivněno jak minulostí a tím, co v ní jedinec zažil, tak budoucností a tím, co od ní očekává. „Prozřetelnost“ se pojí s budoucností.⁵¹ Nezáleží, v jakém prostředí přijde jedinec na svět. Každý je postaven do nějakého prostoru, ve kterém musí žít. Tento prostor Guardini zve

⁴⁷ Guardini, R., *Svět a osoba*, c. d., s. 38–59.

⁴⁸ Tamtéž, s. 145 a 146.

⁴⁹ Guardini, R., *O živém Bohu*, c. d., s. 21.

⁵⁰ Guardini, R., *Dobro svědomí a soustřeďování*, c. d., s. 37.

⁵¹ Rotter, H., *Osoba a etika*, c. d., s. 46 a 50.

„souvislost s celkem“.⁵² Záleží pouze na tom, jak si člověk se svým životním prostředím dokáže poradit. Prozřetelnost se uplatňuje v různých situacích po celém světě. Veškeré dění má smysl. „Nic se neděje náhodou.“⁵³ Svět je obklopen mocí, která slouží úmyslům, veškeré zákonitosti ve světě fungují, přesto jsou v područí něčeho vyššího. Toto vyšší máme možnost nahlédnout. Všechno má svou podstatu. Slouží to Bohu. „Prozřetelnost je skutečnost, kterou má člověk konat.“⁵⁴ Jejím konečným smyslem je naplnění Božího království, spravedlnosti a zároveň dovršení nového stvoření. K tomu spěje skrze všechny proběhnuvší události ve světě, bez ohledu na jednotlivce. Žádné stvoření nedokáže dohlédnout následků událostí. Avšak prozřetelnost, která je vždy zaměřena do budoucnosti. Podle Guardiniho dosud není dokončená.⁵⁵ Jejím cílem je Boží království.

Ve chvíli, kdy člověk uvěří dostane pro něj svět smysl i tvar, náhle ví, kam jeho život míří. Čím je víra čistší, tím je prozřetelnost zřetelnější.⁵⁶ S prozřetelností souvisí i naděje, která je též zaměřena do budoucnosti. Život člověka, který má naději v budoucnost, se stává smysluplným, rozhodnutí jsou snazší. V tomto ohledu je důležitá transcendence a naděje na spásu. Jestliže po smrti nic není a všechno skončí, pak život ztrácí smysl. Spása je nadějí.⁵⁷

Prozřetelnost je možné chápat jako „živého Boha“⁵⁸ a díky ní lze nahlédnout i Jeho význam ve světě. Je důležité se do „prozřetelnosti“ zapojit, protože nakolik se do ní jedinec zapojí, natolik je schopen ji poznat; do jaké míry ji pozná, může podle ní jednat. Každý je dle Guardiniho Bohem nabádán, aby měl účast na stvoření. Avšak ne každý jej uposlechne, či rozpozná, co mu sděluje.

3.1.1 Svědomí

Rotter se v díle *Osoba a etika* věnuje také časovosti, jak působí na člověka. „Prozřetelnost“ se spolu s nadějí váže k budoucnosti; se „svědomím“ tomu je trochu jinak, protože působí v přítomnosti; a pocit viny je reakcí na minulost. Lidé mohou jednat se sebelepšími úmysly, ale až čas ukáže správnost tohoto jednání. Jedinec si za svým rozhodnutím

⁵² Guardini, R., *Dobro svědomí a soustředování*, c. d., s. 37.

⁵³ Guardini, R., *O živém Bohu*, c. d., s. 19-20.

⁵⁴ Tamtéž, s. 20–22.

⁵⁵ Guardini, R., *Svět a osoba*, c. d., s. 157.

⁵⁶ Tamtéž, s. 154–166.

⁵⁷ Rotter, H., *Osoba a etika*, c. d., s. 47–50.

⁵⁸ Guardini, R., *O živém Bohu*, c. d., s. 22.

musí stát, ať je jakékoli. Pokud napáchal svým špatným rozhodnutím škodu, je jeho povinností ji napravit.⁵⁹ V tuto chvíli se ozývá pocit viny.

Ke „svědomí“ patří neodmyslitelně lítost či pocit viny. Vinu nelze chápat eticky. Z etického pohledu je vina stále zde, nelze se jí zbavit, třebaže se jí člověk snaží napravit. Z theologického pohledu vina zmizí, když nám Bůh odpustí. Jak tomu rozumět?

„Svědomí“ působí hluboko v lidském vědomí. Dle Guardiniho je jeho důležitou součástí, která umožňuje osobě dorozumění s Bohem.⁶⁰ Porozumět Bohu je podmínkou dosažení Božího království na Zemi. Vystává otázka, co s tím má svědomí co dělat? Odpověď se nabízí. Již v předešlých kapitolách se píše o „svědomí“, které poskytuje jedinci možnost, aby poznal, co je dobré. To mu má ukázat cestu, po jaké jít.

Guardini také říká, že „svědomí“ je vědomí o dobru, kterým je jako Boží stvoření obdařen každý člověk. Pochází od Boha, který promlouvá ke každému věřícímu zvlášť. Je tedy přístupné všem lidem. S přihlédnutím na Guardiniho tvrzení: „Sám u sebe vím, že dobro je“, je nutné připomenout, že každého myslícího tvora, schopného tohoto uvědomění se dotýká odpovědnost. Tvorové mající „svědomí“ se podle něho mohou řídit, ale mohou ho i odmítnout. To je svobodné rozhodnutí každého z nich. Každé „Já“ má své vlastní „svědomí“ a svobodu, proto není možné z nikoho sejmout jeho odpovědnost.⁶¹ Zde Guardini hovoří o svobodné volbě každého jednotlivce.

Svoboda a „svědomí“ jsou pojmy, které patří k sobě. Se svobodou také souvisí pojem „osudu“, který Guardini charakterizuje jako dění v přírodě, kde vše funguje v řádu, v němž každá její část dělá svou práci a zároveň spolu všechno souvisí. V přírodě se nic neděje nahodile, všechno má svou příčinu, každá příčina má svůj následek. To v člověku vyvolává pocit, že ve světě působí osud, který nelze měnit. Ale člověk je obdařen svobodou, díky které může tento řád narušit a takzvaný „osud“ změnit. Byl obdařen svobodou, aby mohl být v bytí sám sebou, a to převážně proto, aby mohl samostatně jednat. Schopnost samostatného jednání mu dává moc, díky které může spravovat Boží dílo. To ho zároveň vylučuje z přírodního řádu, kde všechno funguje ve vzájemných souvislostech.

Podle Gn 1, 27–30 byl člověk stvořen k tomu, aby se staral o Boží dílo. Člověk by měl Boží dílo nahlédnout a chovat jej v úctě.⁶² Tím je myšleno výše zmíněné vedení, jehož

⁵⁹ Rotter, H., *Osoba a etika*, c. d., s. 38 a 56.

⁶⁰ Guardini, R., *Dobro svědomí a soustředování*, c. d., s. 37.

⁶¹ Tamtéž, s. 29 a 30.

⁶² Guardini, R., *Svět a osoba*, c. d., s. 105.

následkem je poznání, prostřednictvím něhož má být svět veden. Správná rozhodnutí jsou činěna díky Bohu, který k věřícímu promlouvá prostřednictvím Ducha svatého. Upřímné svědomí se otevře správnému pohledu z Božího popudu. Je důležité „Vědět o dobru sám u sebe ale před Bohem.“⁶³ Guardini užívá spojení „před Bohem“ stejně, jako je užito v Písmu, kde představuje absolutní měřítko pravdy. Tím je myšleno, že nejde jen o to, co si člověk myslí, že je dobré. Každý má jinou představu, jak by mělo dobro vypadat. Ani svědomí nemusí být vždy správně pochopené. Svědomím Bůh dává člověku pouhé měřítko pravdy.

Kdo porozuměl svému svědomí, nabyl schopnosti porozumět Bohu. Prostřednictvím svědomí věřících se Bůh účastní života ve stvořeném světě. Působí ve svém stvoření skrze lidskou vůli. Člověk je svobodný, a proto nemusí svému svědomí naslouchat. Svědomím je představen jako požadavek Boha k uskutečnění Jeho vůle. Svědomí je nástroj k poznání dobrého, říká lidem, co by se mělo stát.⁶⁴ Schopnost svobodného rozhodnutí umožňuje činit věci jinak.

„Smysl pro dobro“, který je vlastní každému Božímu stvoření, uschopňuje člověka, aby rozeznal náležitost svého jednání v určitých situacích. Bůh dal člověku svobodu, aby se pak mohl rozhodnout, zda své „svědomí“ uposlechnout či nikoli. Podle Guardiniho lze tedy říci, že dobro je to, co je správné v konkrétní situaci, ve které se jedinec právě nachází.⁶⁵ Uposlechnout své svědomí by člověk měl, aby se vyhnul špatnému pocitu případně pocitu viny, nebo aby dosáhl naplnění v uskutečnění předsevzatého cíle.

Člověk získal určitou moc díky svobodě. Bohužel dosud neexistuje žádný návod na mravní zacházení s mocí.⁶⁶ Aby tuto moc dokázal správně využít je třeba, aby jeho život trval v řádu založeném na pravdě. K tomu mu pomáhá svědomí. V řádu založeném na pravdě spočívá spravedlnost, člověk musí učinit spravedlnost svým úkolem. Musí ji nahlédnout a následovně s ní souhlasit, až pak může náležitě spravovat Boží dílo. Člověk toto dílo poznává, žije v úctě k němu. Osoba, která spravedlnost nepřijme, od ní odpadá, onemocní. Je to moc bez řádu; člověk má svobodu a moc, ale neví, jak s ní naložit. Nyní se vrátíme k osobě a k bytí ve vztahu.

⁶³ Guardini, R., *Dobro svědomí a soustředování*, c. d., s. 35.

⁶⁴ Tamtéž, s. 34–45.

⁶⁵ Tamtéž, s. 44.

⁶⁶ Guardini, Romano, *Konec novověku: pokus o orientaci*, c. d., s. 66.

3.2 Význam vztahu pro osobu

Existence osoby není závislá jen na biologických danostech, ale i na duchovních. Jedním z hlavních principů existence osoby je vztahovost. Podle Guardiniho je obtížně představitelné, aby osoba člověka existovala osamoceně; bez možnosti nalézt své „Ty“.⁶⁷ O tom, co si představit pod pojmem „Ty“ a proč je důležitý, pojednává tato část práce.

Blíže o vztazích pojednává dialogický personalismus, který v rozhovoru spatřuje víru. Z tohoto pojetí je vztah dvou osob, které tvoří „Já–Ty“, analogií vztahu člověka s vírou v Boha. Osoba je již od narození utvářena skrz vztah s ostatními osobami. Její vývoj závisí na celé společnosti, ve které se během svého života ocitá. „Osoba se uskutečňuje sama v sobě a v setkání s druhými.“⁶⁸ Pro člověka je charakteristický život ve společnosti jiných lidí. Jedinec v ní žije ve vztazích s jinými jednotlivci, jež potkává v různých situacích, na různých místech i způsoby jednání se od sebe odlišují. Ten, kdo je osobou, je různou měrou také sám sebou, jedná svobodně sám za sebe, je nenahraditelný jinou osobou.⁶⁹ Osoba má svou jedinečnost ukrytou hluboko v nitru sebe samé, tím ji ochraňuje. Nedává ji znát, dokud nenalezne své „Ty“, kterému by mohla odhalit nitro. V případě, že se jedinci ten druhý otevře také, vzniká mezi nimi vztah „Já–Ty“.

V každém druhém člověku nelze vidět „Ty“. Často je vnímán jako pouhý objekt, či nástroj. Dokud tomu tak je, není možné, aby před něho předstoupil jako „Já“. Zpočátku člověk ve druhém nevidí bytost, jakou je on sám, tedy takovou, která se nachází sama v sobě, má svůj svět, který v sobě každá osoba tvoří. Jedinec je „Já“, které je svým „středem“, ten druhý je pro něj pouhým nástrojem.⁷⁰ Při setkání s druhým na ulici či v obchodě to tak i zůstane. Není nutné odhalit své niterné „Já“ před cizím člověkem. V případě pouhého setkání druhý ani nedostane příležitost stát se něčím jiným než pouhým „objektem“. Pro dosažení personální vztahovosti mezi dvěma osobami je zapotřebí, aby se přestali vnímat jako „objekt“ a „subjekt“ a začali se vidět jako bytosti, které mají své vlastní cíle, svůj život, svůj vlastní svět. Ve chvíli, kdy se tak stane, mohou navázat vztah „Já–Ty“.

⁶⁷ Guardini, R., *Svět a osoba*, c. d., s. 112.

⁶⁸ Rotter, H., *Osoba a etika*, c. d., s. 24.

⁶⁹ Guardini, R., *Svět a osoba*, c. d., s. 102.

⁷⁰ Tamtéž, s. 112.

3.2.1 Láska a Bůh

Existují různé interpretace pojmu „láska“. Zde se budeme věnovat Guardiniho personalistickému výkladu, kde milovat znamená vidět hodnotu v druhém jsoucnu, zvláště pak v personálním; láska souvisí se vztahem „Já–Ty“. Konkrétnímu lidskému „Já“ jde o druhého stejně, jako o sebe. „Osobní láska“ začíná pohybem od druhého člověka, v této chvíli vzniká volný prostor, ve kterém se může dotyčná osoba svobodně projevit. Zároveň s tímto pohybem se mění postoj vůči druhému. Milovaná osoba je nyní vnímána jako „Ty“, které má své cíle, sny, život. Je to bytost se svým vlastním středem. Jde o to, aby i její hodnoty našly uskutečnění. Kdo miluje, osvobozuje se od svých vlastních pout. Vidí v bytosti, která pro něho byla ještě před chvílí pouhým objektem, její vlastní „Já“. V Kristu člověk nalézá „jednání, činy a hodnoty, které neumíme uvést v souladu s naším pojetím lásky“, ⁷¹ má nám být vzorem. Je třeba chápat, jak se křesťanská láska liší od světského altruismu či světské náklonnosti k druhému, protože to není totéž. Zde se věnujeme pouze křesťanské lásce.

Láska se dle Guardiniho projeví, když jeden člověk dává druhému svobodu, aby k němu mohl přistoupit ze svého středu; z místa, kde je ukryta podstata, až potom se z něj stává jeho „Ty“. To je přechod od postoje využívajícího do postoje „Já“. Kdo se druhému otevírá a ukazuje se před ním jako „Já“, chce, aby se otevřel i on a stal se pro toto „Já–Ty“. ⁷² Tak vzniká vztah. Guardiniho zde můžeme doplnit Rotterovým tvrzením, že pokud se tak nestane, vztah zůstává „nedokončený“, což se projeví ztrátou „vše objasňujícího smyslu“. Svět v tomto okamžiku ztrácí smysl, protože milovaný byl jeho středem. ⁷³

Výše se píše, že Bůh dává lidskému životu smysl tím, že člověku umožňuje víru. Jak souvisí láska se smyslem? Láska značí v křesťanství absolutní hodnotu na již zmiňované stupnici hodnot. Bůh je láska a zároveň cíl cesty života. Miluje-li jedna osoba člověka druhou osobu, nachází se mezi nimi osoba třetí, Bůh.

3.3 Vývoj člověka

Guardini tvrdí, že lidské svědomí prochází vývojem, a nakonec dospívá k tomu, čím má skutečně být. ⁷⁴ Člověk nakonec může naplnit úkol, který mu byl svěřen Bohem. Se svým stvořením komunikuje pouze prostřednictvím zjevení, protože zůstává sám o sobě skrytý. Kristus, vtělené Slovo, je prostředníkem pro Boží zjevení umožňuje nahlédnout podstatu.

⁷¹ Guardini, R., *Svět a osoba*, c. d., s. 140.

⁷² Tamtéž, s. 113.

⁷³ Rotter, H., *Osoba a etika*, c. d., s. 28.

⁷⁴ Guardini, R., *Dobro svědomí a soustředování*, c. d., s. 46.

Guardini se v této části věnuje převážně evangeliu podle Matouše, jež shrnuje slovy: „Hleďte především jeho království a jeho spravedlnost, a všechno ostatní vám bude předáno.“⁷⁵ To však neznamená, že by se všechno ve světě dělo samo od sebe za účelem štěstí konkrétního jedince. Má to také Bohem danou podmínku.

Guardini říká, že podmínka stanovená Bohem zahrnuje starost a péči o Boží království. Tato starost má být „středem“ lidského života, protože stvořený svět je středem zájmu Boha, má být také středem zájmu člověka. Když člověk splní tuto podmínku, svět kolem něj se změní způsobem pro něj prospěšným. „Řády bytí ti budou k službám. Události se budou dít a věci tě budou potkávat k tvému dobru.“⁷⁶ Tím byla shrnuta část evangelia podle Matouše 6, 24–33. „Je třeba plnit podmínky a pak se věci budou dít kolem“⁷⁷, píše Guardini.

Říká, že to vyjadřují také prosby vyjádřené v Otčenáši: „Přijď království tvé“ a „buď vůle tvá“. Člověk je vyzván k tomu, aby se staral o Boží království, aby to byl „střed jeho života“. Naplňuje Boží vůli. Lidské bytosti, jako bytosti obdařené svobodou, mají utvářet svět, ve kterém žijí. Je to „základní forma“ křesťanské modlitby. Guardini se pokládá otázku, proč má člověk prosit o Boží vůli, když ta vůle je stále tu? Vzápětí ji vysvětluje, že je to ona, kdo vymezuje, co se má stát, aby „svět byl takový, jaký ho Bůh chtěl“.⁷⁸ Avšak nic člověku nerozkazuje. Je to „síla, kterou Bůh působí, abych vykonal, co ode mne chce“.⁷⁹ Jeho dílo je dar lidskému pokolení. Boží vůle je Otcova láska. Díky milosti člověk ví, co po něm Bůh žádá.⁸⁰

Svět je to, co dělá z člověka to, čím je a jaký je. Veškeré stvoření svými smyslovými orgány vnímá svět kolem sebe, ale běžně něco přehlíží, nebo si toho nevšimá; tak činí i člověk. Nepovšimnutá věc pak nepatří do životního prostředí jedince. „Co nevnímám, není můj svět.“⁸¹ Přesto každý svůj svět tvoří a ovlivňuje tím „životní prostředí“ ostatních stvoření. Každý si to své chrání. Hodně to závisí na síle a čistotě vůle. Nejvíce svět utváří ten nejsilnější jedinec, a ten jehož vůle je nejčistší. Nejčistší ve smyslu, že ví, co chce. Tato síla je nevědomá.⁸²

⁷⁵ Guardini, R., *Svět a osoba*, c. d., s. 155 a 156.

⁷⁶ Tamtéž, s. 156.

⁷⁷ Tamtéž, s. 157.

⁷⁸ Guardini, R., *O živém Bohu*, c. d., s. 31.

⁷⁹ Tamtéž, s. 32.

⁸⁰ Tamtéž, s. 30–33.

⁸¹ Guardini, R., *Svět a osoba*, c. d., s. 158.

⁸² Tamtéž, s. 157–159.

„Každé prohloubení mysli, každé mravní vítězství, každé personální překonání sebe sama povolává biologickou bytost k vyšším výkonům, které jí nejsou vlastní, ale které nyní naprosto odpovídají její podstatě.“⁸³

Osud, týkající se člověka, zahrnuje sice všechno, co se může stát, ale všechno, co se může stát, se většinou nestane. Každý má svůj vlastní osud a může ho svými rozhodnutími ovlivnit.

Osud představuje jakousi síť, kde vše souvisí se vším, každá příčina má svůj následek. Síť těchto souvislostí je možné nazvat osudem pouze v případě, pokud si ji jedinec neuvědomí. Protože člověk je svobodný může jeho vývoj většinou ovlivnit. Osud, který jedinec může ovlivnit, závisí na jeho vlastním „smýšlení“. Podle Guardiniho je to postoj, který předchází chtění.⁸⁴

Tato kapitola se postupně probrala složkami, které tvoří základ osoby. Pomohou výkladu pojmu „důstojnosti“, jemuž se věnuje následující kapitola.

⁸³ Tamtéž, s. 162.

⁸⁴ Tamtéž, s. 160 a 161.

4 DŮSTOJNOST

V závěrečné kapitole se pokusíme odvodit pojem „důstojnosti“ z toho, co se ukázalo v předešlých částech práce. Zároveň nahlédneme, co činí „osobu“ jedinečnou, neuchopitelnou či dokonce fascinující. Co s tím má společného skutečnost, že je člověk bytost svobodná.

Svoboda jedince činí odpovědným a také mu dává důstojnost. Je to dar Ducha svatého, který s sebou nese odpovědnost za „Boží království“. Člověk jako obraz Boží se o něj má starat. Starost o Boží království je nejzazším smyslem lidského bytí. V této starosti je založena i lidská důstojnost, která vzniká ze svobody. Z jednotlivce nikdo nemůže sejmut jeho odpovědnost. Člověk je bytost, která má rozum a vůli, to s sebou nese plnou odpovědnost za uskutečněné jednání. Díky svobodě a svědomí člověk nabývá důstojnosti.⁸⁵ Člověk se rozhoduje ze své vůle, proto ho důstojnosti nemůže zbavit žádná jiná osoba.

V Guardiniho díle je psáno: „Dobro mám konat jako ten, kdo jsem.“⁸⁶ Dobro, k němuž je každý zván svým svědomím, tedy „vědomím o dobru“. Protože každé stvoření touží po tom být účastno na Nekonečném Dobru, dělá dobra malá, konečná. Pojmu „dobro“ by se mohla věnovat celá práce, zde bude odsunuto stranou. Důležité je, že člověk si je dobra vědom. Proč ve světě existuje zlo?

„Člověk trvá sám v sobě, jedná sám za sebe, je za sebe odpovědný a ve své důstojnosti je sám sobě účelem.“⁸⁷ Všechno, co jedinec činí, dělá pro sebe. Osobu nemůže vlastnit nikdo jiný, vždy „patřím sám sobě“⁸⁸, píše Guardini. I když jedná podle vůle jiného člověka, konečné rozhodnutí vždy spočívá na jeho vlastním „Já“. Ani v případě, kdy je člověk druhým využíván, není možné říci, že by byl vlastněn jiným jedincem. Využívány jsou pouze jeho schopnosti. „Osoba“ jako taková zůstává nedotčena.⁸⁹ Všechno, co z člověka dělá „osobu“, obdržel od Boha. Citát z díla amerického tomisty Norrise W. Clarka, „cesta ducha se vine mezi „Já“ a světem“,⁹⁰ vystihuje přítomnost Ducha v člověku, zároveň intenzitu lidského bytí v Kristu. To vede k vzorci, podle něhož čím více je člověk v Kristu, tím znatelněji v něm působí Duch svatý a tím je vymezen jeho vztah k Bohu Otcí.

Každá lidská osoba je jedinečná. Vyvolává existenciální údiv, zřejmě proto, že není možné ji uchopit jakýmkoli specifikovanějším způsobem. Krátce řečeno „člověk je

⁸⁵ Guardini, R., *Dobro svědomí a soustředování*, c. d., s. 31.

⁸⁶ Tamtéž, s. 40.

⁸⁷ Guardini, R., *Svět a osoba*, c. d., s. 138.

⁸⁸ Tamtéž, s. 101.

⁸⁹ Tamtéž, s. 101 a 102.

⁹⁰ CLARKE, W. Norris, *Osoba a bytí*, přel. Tomáš Machula, v Praze: Krystal OP, 2007, c. d., s. 72.

nezaměnitelný.“⁹¹ Člověk jakožto osoba, jak píše Guardini, je jedinečný, takže není možné ho zaměnit natož sloučit s osobou jinou, každé „Já“ může existovat pouze jednou. Motiv mnohačetnosti osoby, konkrétního člověka, způsobuje v jedinci „existenciální děs“. Pokračuje tím, že osoba nemůže být mnohočetná, v jedné osobě nemohou být dvě a více „Já“, nemůže se sama sobě vymknout z ruky. Osoby nelze počítat jako množství, protože každá je jedinečná. Je možné říci, že je skupina individuí či osobností, ale u osoby to říci nelze. Každá osoba je tak jedinečná, že není možné mluvit o množství osob. Myšlenkám, že by se nějaká ze zmíněných daností osoby mohla změnit či zrušit, se člověk vyhýbá. Jsou to úkoly kladené lidskou důstojností. Spadají sem otázky, které mají značný mravní charakter, proto je důležité mravní prohloubení a jistá existenciální vážnost jedince, který by se jimi zabýval.⁹²

Závislost lidské důstojnosti na svobodě Guardinim objasňuje touto větou: „Duch či duchovní duše v člověku provádí rozhodnutí, závisí na ní důstojnost.“⁹³ Každá osoba je obdařena svobodou, která patří pouze jí. Veškerá rozhodnutí učiněná v životě určují důstojnost.

⁹¹ Guardini, R., *Dobro svědomí a soustředování*, c. d., s. 40.

⁹² Guardini, R., *Svět a osoba*, c. d., s. 103 a 106.

⁹³ Guardini, R., *Dobro svědomí a soustředování*, c. d., s. 51.

ZÁVĚR

Jak nejlépe shrnout personalistické myšlenky Romana Guardiniho? Zavedl ho k nim jeho postoj k technickému věku a postavení člověka v něm. Když církev zapoměla svůj původní smysl, on jej nalézá a uvádí čtenáře do tajů, které tvoří osobnost člověka. Guardini se začal dovolávat křesťanství, aby usměrnil degradaci lidského smýšlení o člověku samém. Z jeho děl jsem se pokusila vybrat podle mého názoru nejvhodnější pro dosažení cíle této práce, kterým je definovat „osobu“ a osvětlit, v čem spočívá lidská důstojnost.

První kapitoly obsahují, jak rozbor těla každého člověka a s ním související děje, tak i ducha. Obě části lidského bytí se vzájemně podmiňují, pokud správně nefunguje jedna, nemůže být v pořádku ani ta druhá. Guardini rozebírá a charakterizuje všechny vrstvy bytí člověka, které se skládají z „tvaru“, „individuality“, „osobnosti“ a „vědomí“; součástí „individuality“ je „střed“ či „niternost“. Tyto vrstvy určují, jak se daná „individualita“ představuje ve světě. S touto vrstvou úzce souvisí i vrstva „osobnosti“. Tou se myslí „individualita“, která dokáže nalézat smysl ve veškerém stvoření. „Individualita“ a „osobnost“ se vzájemně proplétají. Duchovní prostory se nachází v „nitru“ každého individua. „Nitro“ v sobě zároveň ukrývá „Já“, v němž je obsažena „vůle“ spolu s „rozumem“. „Já“ je vedeno do hmotného světa, stvoření ale současně touží, aby vystoupalo do bytí duchovního, a tak se přiblížilo Bohu. Mezi nimi a stvořeným, materiálním světem vede hranice, která je od sebe odděluje, nicméně ji lze překročit. Člověk to dokáže, protože jeho duchem určované nitro nalézá smysl. K nabytí schopnosti nacházet smysl je zapotřebí vědomí. I vědomí má však každý tvor. Dosud probrané vrstvy nejsou v přírodě ničím výjimečným. Tím se stává až „svědomí“. Řečeno jinými slovy je to „vědomí o dobru“, které náleží jen lidské bytosti.

Další krok objasňuje Božský princip, který je znázorněn třemi osobami. Ty jsou společně nazývány „Nejsvětější Trojicí“. Skládá se z osoby Otce, osoby Syna a osoby Ducha, mezi nimiž probíhá meziosobní vztahovost, která probíhá vně i uvnitř Boha. Imanentní vztahovost Boha není člověkem bezprostředně poznatelná, i přesto Otco-Synovský vztah zakládá veškerou Boží vztahovost. Otec daruje Synu všechno, co má, vyjma své „nestvořenosti“. Dar v imanentní Trojici představuje Ducha svatého. Bůh opravdu stvořil svět z přemíry své lásky. On ji svému stvoření daroval, to znamená, že mu daroval Ducha svatého, tedy „lásku“. Vztah člověka k Bohu stojí na dvou křesťanských pravdách, Bůh je trojjediný a vtělený.

Třetí část se zabývá podstatou osoby, kterou vystihují tři lidské přirozenosti. První z nich je, že člověk je bytost vztahová, musí žít ve společenství dalších lidí, tam pak navazuje vztahy

s jinými osobami. Druhou je lidské „svědomí“, neboli „vědomí o dobru“. Tím je Duch svatý. Otec dává svému stvoření Ducha, přičemž Darem Ducha svatého je svoboda a nejen ta. Člověk má děkovat i za svou přítomnost ve světě. Byla mu také darována. Odpovědnost ho činí převážně odpovědným za veškeré jeho jednání. Nelze se jí lze zbavit, protože za své činy je odpovědný vždy konkrétní jednající, bez ohledu na to, v jaké situaci se nachází. Každý vstupoval do světa v jiném prostředí, od něhož se odvíjí různé možnosti, se kterými dotyčný může pracovat. Může se to zdát být nespravedlivým, ale ten, kdo naslouchá svému svědomí, ví za každé okolnosti, jak dobře jednat. Dobro mu to naznačuje.

Vyvstává otázka, co s tím má společného lidská „osoba“? Popřípadě jak by jí vědomí těchto skutečností mělo ovlivnit? Důstojnost lidské osoby představuje ze svobody vycházející odpovědnost za svět. Důstojnost také vychází z milosti, kterou člověk cítí, když si uvědomí, že na světě není ze své vůle, nýbrž z Jeho svobodného rozhodnutí. Lidé by měli cítit jistý závazek.

BIBLIOGRAFIE

Primární

- Guardini, Romano, *Svět a osoba*, přel. Dagmar Pohunková, Svitavy: Trinitas, 2005, Studium (Křesťanská akademie v Římě). ISBN 80-86885-02-X.
- Guardini, Romano, *Dobro, svědomí a soustředování*, přel. František Lobkowicz, Praha: Vyšehrad, 1999, Logos (Vyšehrad). ISBN 80-7021-328-0.
- Rotter, Hans, *Osoba a etika: k základům morální teologie*, přel. Karel Váňa, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997. ISBN 80-85959-18-6.

Sekundární

- Guardini, Romano, *O živém Bohu*, přel. Dagmar Pohunková, Praha: Vyšehrad, 2002, Logos (Vyšehrad). ISBN 80-7021-606-9.
- Guardini, Romano, *O modlitbě: uvedení do školy křesťanské modlitby*, přel. Otakar Veselý, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 80-7192-899-2.
- Guardini, Romano a Walter Zahner, *O podstatě uměleckého díla*, přel. Karel Šprung, Praha: Centrum teologie a umění, 2009, Delfín (Triáda). ISBN 978-80-87256-03-9.
- Guardini, Romano, *The Lord*, Lanham, MD: Distributed to the trade by National Book Network, 1996, ISBN 978-0-89526-714-6.
- Guardini, Romano, *Ctnosti: meditace o podobách mravního života*, přel. Dagmar Pohunková, Praha: Triáda, 2015, Delfín (Triáda). ISBN 978-80-7474-114-2.
- Guardini, Romano, *Konec novověku: pokus o orientaci*, přel. Otakar Veselý, Praha: Vyšehrad, 1992, Váhy (Mladá fronta). ISBN 80-7021-055-9.
- Balthasar, Hans Urs von, Albert K. Wimmer a D. C. Schindler, *Romano Guardini: reform from the source*, San Francisco: Ignatius Press, 2010. ISBN 978-0-89870-522-5.
- Pospíšil, Ctirad Václav, *Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie*, 2. vyd. Praha: Krystal OP, 2010, Teologie (Karmelitánské nakladatelství: Krystal OP). ISBN 978-80-87183-14-4.
- Augustinus, *O boží obci knih XXII*, přel. Julie Nováková, Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1284-3.

- Clarke, W. Norris, *Osoba a bytí*, přel. Tomáš Machula, v Praze: Krystal OP, 2007. ISBN 978-80-85929-92
- *Katechismus katolické církve*, Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-132-6.
- *Bible: český ekumenický překlad – Bible kralická: česká synoptická Bible* (v rozsahu celého vydání Bible kralické z roku 1613). 1. vyd. Překlad Miloš Bič, Josef Bohumil Souček, Jindřich Mánek, Praha: Česká biblická společnost, 2008, xv, 1855, 430 s. ISBN 978-80-85810-86-8.